

Asia Teoksen käyttäminen, kansainvälinen suoja

Hakija 11.4.1990

Annettu A

Tiivistelmä *Tekijänoikeusneuvoston lausunto julkaistujen ulkomaisten valokuvien ja taideteosten käyttämisestä elokuvassa.*

SELOSTUS ASIASTA

A on kirjelmällään pyytänyt tekijänoikeusneuvoston lausuntoa julkaistujen ulkomaisten valokuvien ja taideteosten käyttämisestä elokuvassa. Hakija kysyy minkä maan lakeja sovelletaan ja onko olemassa yleistä ohjetta kenelle kuuluu oikeus valokuvaan tai tekijänoikeus.

Lausuntopyynnöstä ilmenee, että hakija on aikeissa valmistaa dokumentaarisen lyhytelokuvan, jossa on tarkoitus käyttää ulkomaista valokuvamateriaalia, pääasiassa ranskalaisia valokuvia ranskalaisista, englantilaisista ja amerikkalaisista valokuvakirjoista kuvattuna sekä ulkomaiden taideteosten kuvia, niin ikään kirjoista kuvattuina. Käytettävä valokuva- ja taideteosmateriaali keskittyy aikaan ennen vuotta 1940, enimmäkseen 1920- ja 1930-luvulle. Kirjat ovat uudehkoja.

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt lausuntopyynnön ja esittää lausuntoon seuraavan.

Tekijänoikeudesta säädetään tekijänoikeuslaissa (404/61). Lain 1 §:n mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on tekijänoikeus teokseen. Esimerkkeinä suojaa saavista teostyypeistä laissa mainitaan muun muassa kaunokirjallinen tahi selittävä kirjallinen teos, elokuvateos ja kuvataiteen tuote.

Tekijänoikeuslain 2 §:n mukaan tekijänoikeus tuottaa tietyin rajoituksin yksinomaisen oikeuden määrätä teoksesta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin, muuttamattomana tai muutettuna,

käännöksenä tai muunnelmana, toisessa kirjallisuus- tai taidelajissa taikka toista tekotapaa käyttäen. Teoksen kuvaaminen ja kuvanauhoitus ovat kappaleen valmistamista.

Esimerkkinä tekijänoikeuden rajoituksista voidaan mainita 25 §:ssä säädetty rajoitus, jonka mukaan julkaistu teos on lupa sisällyttää elokuvaan tai televisioesitykseen, jos toisintamisella on elokuvassa tai esityksessä toisarvoinen merkitys. Lausuntopyynnössä tarkoitettuihin tapauksiin ei tekijänoikeuslain 25 § kuitenkaan sovellu.

Tekijänoikeuslaki ei koske valokuvia, vaan valokuvista säädetään oikeudesta valokuvaan annetussa laissa (405/61), jäljempänä valokuv laki. Valokuv lain 1 §:n mukaan sillä, joka on valmistanut valokuvan, on tietyin rajoituksin yksinomainen oikeus valokuvaamalla, painamalla, piirtämällä tai muuta tekotapaa käyttäen valmistaa kappaleita kuvasta sekä näyttää sitä julkisesti. Valmistajaa kutsutaan laissa valokuvaajaksi.

Taideteoksesta otettu valokuva on toisaalta tekijänoikeuslaissa tarkoitettu teoksesta valmistettu teoskappale ja toisaalta valokuv alaisissa tarkoitettu valokuva, jota suojaa sekä taideteoksen tekijän tekijänoikeus että valokuvaajan oikeus.

Sekä tekijänoikeuslain 2 §:ä säädetty tekijän taloudelliset oikeudet että valokuv alain 1 §:n mukaiset valokuvaajalle kuuluvat taloudelliset oikeudet ovat siirrettävissä. Siirtämiselle ei ole asetettu määrämuoto vaatimuksia.

Taloudellisten oikeuksien lisäksi tekijällä ja valokuvaajalla on moraalisia oikeuksia, joita suojaavat oikeus tulla mainituksi tekijänä tai kuvaajana hyvän tavan mukaisesti sekä kielto muuttaa tai näyttää teosta tai kuvaa tekijää tai kuvaajaa loukkaavalla tavalla tai loukkaavassa yhteydessä. Taloudellisten oikeuksien luovutus ei rajoita tekijän tai kuvaajan moraalisia oikeuksia.

Tekijänoikeus on tekijänoikeuslain 43 §:n mukaan voimassa, kunnes 50 vuotta on kulunut tekijän kuolinvuodesta. Oikeus valokuvaan on valokuv alain 16 §:n mukaan voimassa, kunnes 25 vuotta on kulunut siitä vuodesta, jona kuva julkistettiin.

Tekijänoikeuslakia sovelletaan Suomen kansalaisten valmistamiin teoksiin ja Suomessa julkaistuihin teoksiin sekä elokuvateoksiin, joiden tuottajan päätoimipaikka tai vakinainen asuinpaikka on Suomessa. Tuottajana pidetään, jollei muuta osoiteta, sitä henkilöä tai yhteisöä, jonka nimi on tavanmukaisesti ilmoitettu elokuvateoksessa. Valokuv alakia sovelletaan vastaavanlaisten periaatteiden mukaisesti.

Teoksia ja valokuvia suojataan myös kansainvälisessä tekijänoikeusjärjestelmässä. Suomi on liittynyt kirjallisten ja taiteellisten teosten

suojaamisesta tehtyyn Bernin yleissopimukseen (SopS 79/86). Sopimuksen mukaan suojataan kirjallisia ja taiteellisia teoksia, jotka käsittävät kaikki kirjallisuuden, tieteen ja taiteen alaan kuuluvat tuotteet sekä valokuvateokset, joihin rinnastetaan valokuvaamiseen verrattavalla tavalla ilmaistut teokset.

Bernin sopimus rakentuu niin sanotuille kansallisen kohtelun ja vähimmäisoikeuksien periaatteille. Tekijä, joka on jonkun sopimusvaltion kansalainen, saa muissa sopimusvaltioissa samat oikeudet kuin näiden maiden laeissa annetaan maan omille kansalaisille. Vähimmäisoikeuksien periaatteen mukaisesti sopimusvaltio on kansallisesta kohtelusta riippumatta velvollinen antamaan muista sopimusvaltioista oleville teoksille vähintään sopimuksessa erityisesti myönnetyn suojan. Suomen tekijänoikeuslain säännökset täyttävät sopimuksessa edellytetyt vähimmäisoikeudet. Bernin sopimuksen perusteella annettava suoja Suomessa määräytyy siten Suomen tekijänoikeuslain mukaan.

Bernin sopimusta sovelletaan teoksiin, joiden tekijä on sopimusvaltiokansalainen tai teoksiin, jotka on ensiksi julkaistu jossakin sopimusvaltiossa. Suomen lain mukaista suojaa ei kuitenkaan myönnetä sellaiselle sopimusvaltion teokselle, jonka alkuperämaan mukainen suoja-aika on päättynyt.

Yhteenveto

Suomessa teokset saavat suojaa Suomen tekijänoikeuslain mukaan. Lisäksi teoksia suojataan kansainvälisessä tekijänoikeusjärjestelmässä. Suomi, Englanti, Ranska ja Yhdysvallat ovat liittyneet Bernin sopimukseen. Sopimuksen mukaan suojaa saavat kirjalliset ja taiteelliset teokset sekä valokuvateokset, joiden tekijöinä ovat sopimusvaltioiden kansalaiset, tai jotka on ensiksi julkaistu jossakin sopimusvaltiossa. Bernin sopimuksen mukaan suojaa eivät kuitenkaan saa teokset, joiden alkuperämaan suoja-aika on päättynyt.

Bernin sopimus rakentuu kansallisen kohtelun ja vähimmäisoikeuksien periaatteille, mikä merkitsee, että sopimusvaltioiden teokset saavat Suomessa Suomen tekijänoikeuslain mukaista suojaa. Teosten suoja-aika on siten 50 vuotta tekijän kuolinvuodesta ja valokuvateosten suoja-aika 25 vuotta valokuvateoksen julkistamisvuodesta. Näin ollen tekijän suostumusta taideteoksen kuvaamiseen ei tarvita, jos tekijän kuolinvuodesta on kulunut yli 50 vuotta. Muussa tapauksessa suostumus on saatava tekijältä tai tämän oikeudenomistajilta tai siltä kenelle tekijä on siirtänyt tekijänoikeutensa. Myös taideteoksen kuvaamiseen elokuvaan tarvitaan aina tekijän suostumus ennen suoja-ajan päättymistä. Vastaavalla tavalla on saatava valokuvaajan, tai sen jolle oikeus valokuvaan on siirtynyt, suostumus valokuvateoksen kuvaamiseen, jos valokuvateoksen julkistamisvuodesta ei ole kulunut yli 25 vuotta. Taideteoksen valokuvan kuvaaminen

elokuvaan edellyttää sekä taideteoksen tekijän että valokuvaajan suostumusta, jos näiden oikeudet ovat voimassa.

Tekijän ja valokuvaajan taloudelliset oikeudet ovat vapaasti siirrettävissä. Mitään yleispätevää sääntöä siitä kenelle ja missä laajuudessa oikeudet siirtyvät ei voida antaa. Käytännössä tekijänoikeuden ja valokuvausoikeuden haltijat lienee helpoimmin selvitettävissä kirjan kustantajalta silloin, kun kysymys on kirjoissa olevista taideteosten kuvista.

Muiden taideteosten osalta tekijänoikeusneuvosto suosittaa kääntymistä Kuvasto r.y:n puoleen. Kuvasto r.y. on kuvataiteen alan taiteilijoiden tekijänoikeusjärjestö, joka sopimusten perusteella edustaa myös joitakin ulkomaalaisia tekijöitä.